

FOLKLORE STUDIES: 5

Minstrel Tales from Southeastern Turkey

(GÜNEY DOĞU TÜRKİYE'DEN HALK HİKAYELERİ)

Yazan: Prof. Wolfram EBERHARD

Fiatı: \$ 1.25

Temin etme adresi:

Board of Editors, Folklore Studies
University of California
Berkeley, California
U. S. A.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

I., II. ve III. CİLTLERİMİZ

Dergimizin I. ve II. Ciltleri daha önce zarif bir şekilde panduzot kapaklarla ciltlenip satışa arz edilmişti.

III. Cilt ve cilt kapaklarımız da zarif ve sağlam bir şekilde hazırlanarak satışa çıkarılmıştır.

HER CILDİN BEDELİ 750, CİLT KAPAKLARI İSE 200 kuruştur.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Şubat 1956

İÇİNDEKİLER:

Belâ Bartok'u Anılar	Mahmut B. GAZİMİHAL
Âşık Mansur	Cahit ÖZTELLİ
İhtimal Hayatta Orf ve Adetlerin Ruhu	Doç. Dr. Cahit TANYOL
Konya'da El Sanatları	Hasene İLGAZ
Kâzım Karabekir Paşaya Ağıt (Şiir)	F. Cemal Oğuz ÜCAL
Karadeniz'de Yitrek Üzerine Deyişler	İsmet Zeki EYÜBOĞLU
Âşık Yılanhoğlu	Mehmet Halit BAYRI
Ephraim Folklor Üzerine Kırşehir'de İnanmalar	Veysel ARSEVEN
Mevlevîlikte Destar ve Şekilleri	Mehmet ÖNDER
Zuhuri Halkında	Muzaffer UYGUNER
Ay Hakkında İnanmalar: II İstanbul'da	A. ŞEREF
Kitaplar Arasında: «Mevlâna Şiirleri Antolojisi»	Kâzım KOROĞLU
Kitaplar Arasında: «Kerkük Hoyratları ve Mânîleri»	İhsan HİNÇER
Balkesir'de Bilmece ve Darbimeseller	Mehmet ÇALIM
Koşma (Şiir)	Âşık MEHMET
Masal: Ayşe Ananın Delillği	Tarik ORHAN
Bizdedir (Şiir)	Âşık DERUNİ

Sayı: 79

Kuruş: 25

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER

MİLLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

21

FOLKLORE STUDIES: 5

Minstrel Tales from Southeastern Turkey

(GÜNEY DOĞU TÜRKİYE'DEN HALK HİKAYELERİ)

Yazarı: Prof. Wolfram EBERHARD

Fiyatı: \$ 1.25

Temin etme adresi:

Board of Editors, Folklore Studies
University of California
Berkeley, California
U. S. A.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

I., II. ve III. CİLTLERİMİZ

Dergimizin I. ve II. Ciltleri daha önce zarif bir şekilde panduzot kapaklarla ciltlenip satışa arz edilmişti.

III. Cilt ve cilt kapaklarımız da zarif ve sağlam bir şekilde hazırlanarak satışa çıkarılmıştır.

HER CİLDİN BEDELİ 750, CİLT KAPAKLARI İSE 200 kuruştur.

20

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Şubat 1956

İÇİNDEKİLER:

Behâ Bartok'un Anıtları	Mahmut R. GAZİMDİAL
Aşık Mansur	Cahit ÖZTELLİ
İçtimul Hayatta Örf ve Adetlerin Buluşması	Doç. Dr. Cahit TANYOL
Konya'da El Sanatları	Hansens İLGAZ
Kızam Karaböğürü Paşaya Ağrı (322)	F. Cemal Oğuz ÖCAL
Karadeniz'de Yürek Üzerine Değişikler	İsmet Zeki EYDÜĞLÜ
Aşk Yılanlığı	Mehmet İzzet BAVERİ
Toprak Folklor Üzerine Kırşehir'de İnanmalar	Veynel ARSEVEN
Mevlâ'nın Destan ve Şekilleri	Mehmet ÖNDER
Zuhurî Hakkında	Muzaffer UYGUNER
Ay Hakkında İnanmalar: II İstanbul'da	A. SEREF
Kıtaçlar Arasında: «Mevlâna Şifresi» Antolojisi	Kazım KÖROĞLU
Kıtaçlar Arasında: «Keremlik» Hoyratları ve Münferis	İhsan HINÇER
Kahraman'da Bilmece ve Darbemesabek	Mehmet CALIM
Kuşma (Şiir)	Aşık MEHMET
Masal: Ayye Ananın Delliği	Tarik ORHAN
Büdele (Şiir)	Aşık DERUNİ

Sayı: 79

Kuruş: 25

BAKURİ VE YAZI İŞLERİNİ İDAKE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HINÇER

MİLLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

21

Dergimizin Satış Yerleri

İSTANBUL'DA :

- Bayraktar** : * Kapalı Durak Bayii
* Kartpostalci Fahi Akgün
Çağdaşlık'ta : * Türkiye Millî T. F. Kargısındaki Bayi ve Tütünöl Alınat.
* (İskali Eminözü Halkövi) Öğrenci Lokali kargısında Bayi ve Tütünöl İm. Hacer.

Babelli : * İrbâl Kitabevi.

Kilipci : * Köprü Kitabevi.

Bozdoğan : * Kitapçuray.

ANKARA'DA :

- Ünvan Meydanında** : * Berkalp Kitabevi.
* Koç Tiyatrehanesi önündeki Bayi Yakup Dalkılıç.

İZMİR'DE :

Mühürmet Meydanında : * Yeni Kitabevi.

KARŞI'DA :

Kızırmı Paşa Cad. : * Müstem Kâse

Dergimizin 1 ci ve 2 ci sayıları hariç, bütlin sayıları mevcuttur. Bedeli mukabilinde adresimizden temin edilir. 1 ci ve 2 ci sayılarımızın yakında ikinci baskıları yapılacak böylesiyle mevcudu kalmıyan 1 ci cildimiz de yeniden satışa arz edilecektir.

I ci Cildimiz: 1 ilâ 24 ci sayıları.

II ci Cildimiz 25 ilâ 48 ci sayıları.

III cü Cildimiz 49 ilâ 72 ci sayıları ihtiva etmektedir. Sipariş bedelleri pul olarak da gönderilebilir.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU: AGUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR. HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SABİBİ VE YAZI İŞLERİ MES'UL MÜDÜRÜ: İHSAN HİNÇER

No. 79

ŞUBAT 1956

YIL: 7 — CİLT: 4

Belâ Bartok'u Anılar

Yazan: Mahmut R. GAZİMHAL

İkinci Dünya Harbinin patlamasına kadar görevmek bilmez çalışkanlığıyla. Bela Bartok, üstad şahsiyetinde bestecilik, virtüozluk, folklorculuk müzikoloji gibi teferrüatı bileştirebilerek şöhreti dünyayı tutmuştu. Millî Macar beste mektebini kurdu, ülkesi folklorunu sabır ve iradeyle fethetti. Musiki folklorundaki Türk - Macar yakınlığını bildiği için, Türkiye folkloruna da daimak istiyordu. Büyük bir vatanperverdi: Ankara'da yerleşmeyi yurdunu düşman çizmesi altında görmeye tercih bile etmişti. Şahsen tekrarladığım 1936 yılının yazındaki küçük bir ikamim üzerine, aramıza gelmişti de. Fakat onun şahsi girişimleri burada yerleşebilmesine yetmedi, iki konser, üç folklor konferansı ve Adana obalarına ilmi bir gezi yapabildikten sonra ister istemez Amerikaya gitti. Orada, 1945 de, yıpranmış bir halde öldü. Bizim kaybımız daha 1936 da hesapsız olmuştu.

Hakkındaki anış neşriyatı on yıldır gitkiye genişliyor, değeri yıldan yıla daha derinden anlaşılıyor. (Dergimizde evvelce bir iki yazı çıkmıştı).

Paris'in «Revue Musicale» dergisi bu yılın 224 üncü numarasını «222» sahife olarak onun hayat ve eseri hakkındaki yazılara hasretmiştir.

Macar halk musikişinin Asyat mençeden kalma asıl «pentatonik» unsurları ile Çigan musikişinin bambaşka mahiyeti arasındaki farkı meydana koymak üzere B. Bartok'un Z. Kodall ile birlikte gösterdiği ilim başarıya bile başlı başına bir mesele olmuştu. Kanaatının olgunlaşması araştırmalar sonunda zamanla kararlaştırmıştı. Kendi hayatı hakkındaki el yazısının tarihi 1920 dir; orada pentatonikten «daha iptidai» diye bahsetmiş henüz. Yukarıda bahsettiğim dergi nüshasının bir yazısında Janos Bartok bu ifade mü-nasebetiyle diyor ki: «Bela Bartok, büyük pentatonik musiki kültürlerinin tanıdından sonra pentatoniyeye artık iptidaidir nazariyle bakmaz olmuştu sonraları.» (S. 44). — Macar müzikoloji dünyası mezkûr tarih gerçekliğini kabul edeli çeyrek asır oldu. Bizde hâlâ o konuda müspet ve menfi düşünen iki ayrı kol mevcut olduğu için, kendi «müspet» dilşüncemizi serbestçe genişletmeye şimdiye kadar müsait bir fırsat bulamadığımız doğrudur. Arada geçen yıllarda bir Bulgar bilgini o bölgenin pentatoniklerini inceleyip neşretmeye muvaffak oldu... — Böylece biz de bir nebzecek B. Bartok'u tekrar anmak fırsatını bulmuş olduk.

Aşık Mansur

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Şimdiye kadar Aşık Mansur hakkında bir incelemeye ve şiirlerinin yayınlanmasına rastlamadık. 18 ve 19. yüzyıllarda yazılmış örneklerde bu adda bir şairin iki gazeline rastlanıyorsa da ele aldığımız kişinin olduğunda şüphe sezdiğim için o iki gazeli konu dışı bırakıyorum.

Aşık Mansur'un ele geçirdiğimiz tek şiirini aşağıya alarak, daha sonra tarihle ilgili inceleyelim:

Namaz kılarken câmim yasladılar
Atım oynadırken yolum keddiler
Suçum nedir benim, bang kıydılar
Emir Hakkın demiş Sultan İbrahim

Varın söylen anam yasım yaslasın
İki kız kardeşim kara bağlasın
Telli Haseki yüreğin dağılasın
Emir Hakkın demiş Sultan İbrahim

Kanı benim bunda kalan mallarım
Kılıncile feth-olunan illerim
Ağlayu ağlayu duttu kollarım
Emir Hakkın demiş Sultan İbrahim

MANSUR eydür bahar olsun yaz olsun
Bana kıyanların ömrü az olsun
Ben gittim Sultan Mehemmet şaz olsun
Emir Hakkın demiş Sultan İbrahim

Dördüncü Sultan Murad'ın ölümü üzerine 1640 yılında yerine kardeşi Sultan İbrahim geçti. Murad'ın ölümüne saz şairleri ağtlar söylediler. Onun zafêrleri ve sert idaresi sayesinde İmparatorluk rahata kavuşmuştu. Onun yerini alan Sultan İbrahim'in eski düzeni sürdürüleceği şüpheliydi. Başka da saltanat vârisi yoktu. Onun için bütün umutlar İbrahim'e bağlanmıştı. Sultan İbrahim uzun yıllar ölüm korkusu içinde yaşamaya mecbur kalmıştı. Çünkü Murat, öteki kardeşleri Beyazıt, Süleyman, Kasım'ı öldürmüştü, kendisi ancak kurtulmuştu. Tahta çağırıldığı zaman inanmamış gelenleri kov-

muştu. Sınırları son derece bozuktu. Bu yüzden kadimlerin Aleti olmuş tarihte samur devri denilen İsrâf çağını açmıştı. İmparatorluğun her tarafında idaresizlikler almış yürümüştü. Bu durum sekiz yıl sürdü.

Sonunda bir deli ile daha fazla saltanat olamayacağına karar verilerek tahttan indirildi. Yerine Dördüncü Mehmet geçti, İbrahim önce hapsedildi. Kösem Valide Sultan istediği gibi idareyi eline aldı. Fakat İbrahim sağ oldukça durumdan emin değildi. Bunun için gizlice Cellât Kara Ali'ye öldürtüldü (1648). Halk ve gençler arasında bu ölüm haksız bulundu. Dedikodular başladı. Sonunda İbrahim'in kaatilleri de öldürüldü. Mansur'un şiirinde halkın duyduğu üzüntü sezilmektedir.

Manzumede adı geçen Telli Haseki, İbrahim'in nikâhla aldığı Hüma Şah adlı cariyesidir. Mehmedîmet de yerine geçen Sultan IV. Mehmet'tir!

Yukarıda anlatılan tarihle ilgili olay gösteriyor ki Mansur, XVII. yüzyıl başlarında doğup, bu yüzyılın ikinci yarısında ölmüştür. Aşık Mansur'un bir gençleri olması ihtimali de vardır. Ağıt, Sultan İbrahim'in öldürttüğü, Dördüncü Murad'ın Şahâdarı Mustafa Paşa için. Kul Mustafa'nın, söylediği ağıta benzektir (Bakınız: Hasan Eren Türk Saz Şairleri hakkında araştırmalar, Nu. 43, 1952).

Şimdiye kadar yukarıdaki ağıttan başka manzumesi ele geçemediğine göre, Aşık Mansur'un meşhur bir aşık olmadığı anlaşılıyor. Fakat orta değerde bir şair olduğu da açıkça belli olmaktadır. Bununla beraber edebiyat tarihi bakımından üzerinde durulmaya değer bir aşık olduğu da inkâr edilemez. Bu ağıtın başka yönden önemli tarihle ilgili olmasındır.

Biz şuna inanıyoruz ki iyi, kötü bütün şairlerin eserleri yayımlandıktan sonra ancak saz şairlerinin ve mensup oldukları edebî kolun tarihi tam olarak yazılabilir.

İçtimaî Hayatta Örf ve Âdetlerin Ruhu

Yazan: Doç. Dr. Cahit TANYOL

Hukuk sahasında yapılması düşünülen tâdil ve islah hareketleri münasebetiyle bazı yazarlar, arada sırada, müphem bir dille örf ve âdetlerden de bahsetmektedirler. Şüphesiz hukuki ve ahlâki değerlerin geçerliğinde örf ve âdetler çok önemli bir rol oynamaktadır. Bir cemiyetin mânevî çatısını kurarken örf ve âdetlere omuz silmek ve onu bir takım gereği kıymetlerin taşıyıcısı gibi görmek yanlıştır. Nasıl bütün his ve heyecan duyguları kaldırılan ve otomatik bir zekâ âleti haline getirilen bir insanda —ki esasen bu mümkün değildir— şahsiyet dediğimiz büyük insani meyva teşekkül edemezse, aynı şekilde, cemiyet hayatının müşterek kıymetlerini kuran ve onlara kaynak vazifesini gören örf ve âdetler olmadan da bir millet tasavvur olunamaz. Örf ve âdetler bir cemiyetin içtimaî hissiyatı ve temayüllerinin biriktiği bir haziranedir.

Bugün içtimaî hayatın ve gündelik münasebetlerin tanziminde bir yığın zorluklara uğruyorsak, bunun sebebiş islahat hareketlerine girildiği zaman, bu âna kaynağa karışmış olduğumuz menfî tavırda aramak lâzım. Halbuki örf ve âdet, her hükümetin yardımcı ve parasız mânevî polisidir. Devlet polisinin el atamayacağı sahada, içtimaî düzeni o tanzim eder. Nezaket, terbiye ve muâşeret kaidelerini o kurar. İçtimaî nizamın bekçileri uyurken o uyumaz.

Örf ve âdetlerin hukukî ve ahlâki sahadada oynadığı büyük rollere ve başarılarına işaret etmeden önce, ondan mahrum olmanın gündelik hayattaki münasebetleri ne kadar zorlaştırdığına alâkayı çekmek isteriz. İngiliz sosyoloğu Westermarck'ın dediği gibi, o tam bir içtimaî mekteptir. Orada dersler herkes için ayındır. Örf ve âdetlerle hukuk kaideleri arasında çok sıkı bir münasebet vardır. Birî azalınca, diğeri çoğalır. Burada temenni edilecek nokta, hukuk kaidelerinin azalmasıdır. Çünkü örf ve âdetlerin baskısı ve tanzim kabiliyeti çoğaldıkça, hukukî mevzuatın işleri kolaylaşır ve miktarı azalır. Nerede ki örf ve âdetler çözülmüş ve artık telrini kaybetmiştir, orada hukukî mevzuat çok kabarıp ve karmakarışık bir yekûn tutar ve işlemez bir hale gelir. Bizde bir çok hu-

kuk kaidelerinin işiyemeyiş, onları destekliyen bir örf ve âdetin olmayışı ile açıklanmaktadır. Bu fikir doğru olmakla beraber, bize hakikatin tam ifadesini vermez. Hatâyı, kanunlarımızın kendi örf ve âdetlerimize dayanamayışında aramaktan ziyade, bizzat örf ve âdetlerimizdeki çözülmeye aramak, çabeder. Örf ve âdetlerin gelişmesiyle çözülmeye arasında büyük bir fark vardır. Birisi ne kadar tehlikeli ise, diğeri o kadar hayırlıdır. Esasen hiç bir örf ve âdet dönmuş kâhplar değildir ve öyle kalamaz. Kahırsa dejenere olur. Yalnız onun değişme mekanizması ferdim. Lahalelere dayanmıyor. Çünkü örf ve âdet, kendi başına, müstakil bir müesseseye değildir. Bütün içtimaî hayatın yürüyüşü ondan hızlanır ve ona hız verir.

Örf ve âdetlerin bu gelişme mekanizması bir tarafa bırakarak, onun içtimaî hayattaki fonksiyonunu belirtmeye çalışalım. Örf ve âdetler, müessirlik ve yaygınlık bakımından hukuktan daha geniş bir sahaya imkânlıdır; o, hukukî mevzuata kaynak ve ahlâk kaidelerinin tanziminde bir nevi prensip vazifesini görür. Ferdin hareketlerini tanzimde örf ve âdetlerin yardımcı ve yapıcı rolü azaldıkça, hukuk kaideleri çoğalır; ve yavaş yavaş, kaynağı örf ve âdetlere dayanan ahlâki şuur tereddidi eder. Zira böyle hâllerde hukukun işi zorlaşır, terbiye ve ahlâk kaidelerini kuşatmak ve onların müeyyidelerini de cezasız kadrosuna almak gibi garip bir vazife de hukuka yükletilmiş olur. Böylece ahlâkî cezal müeyyidelere bağlanır ve onda ferdin ruhuna işleyen büyük bir damar kesilmiş olur. Hukuk ahlâkın sahasına taşmaz ve taşınmamalıdır. Temenni edilecek şey, ahlâkın hukukî vasıfları ihtiva etmesidir. Çünkü hukuk objektif münasebetleri tanzim etmekle mükelleftir. İçtimaî vicdanda umumî bir tasvip bulan hukuk kaideleri daha kolay işler; böylece kanunlara saygı ahlâki duyguların ön plâna geçer.

Görüldüğü ki, hukukun ahlâki olması ile ahlâkın hukukî olması aynı şey değildir.

Yukarıda örf ve âdetlerin müessirliği artar ve sahası genişlerse, hukuk kaidelerinin de azalacağına ve o nisbette işler bir hale geleceğine işaret etmiştik. Burada şu noktayı

bellirmek lâzamdır; örf ve âdetlerin hukuka kaynak vazifesi görmesi başkadır, onun hukuka yardımcı olması yine başkadır. Biz bu konuda örf ve âdetlerin hukuka yardımcı vazifesi üzerinde duruyoruz. Onun, hukuka kaynak olması hâdisesi, ayrı bir tetkik problemi. Eski Roma hukukçuları daha fazla örf ve âdetlerin hukuka yardımcı olduğu noktada durmuşlar ve onda sadece bir ferdi «Roma vatandaşı» yapan bir takım vasıflar görmüşlerdir.

Örf ve âdetlerin hukuka bu yardımcı vasıflarını bir iki misalle göstermeye çalışalım. Tramvayda, vapurda yüksek sesle konuşmaları, umumî mahallerde içtimal hissiyatı taşıyacak fiillerde bulunmaları, yolda şuna buna sarkıntılık yapmaları, hangi hukuki kaidelerle takip edebiliriz? Elsek bile bu ne derecede tesirli olur? Eğer vatandaşta bu fiilleri ayıplama ve ayıp görme duygusu yıkılmışsa, bunu bir takım cezal müeyyidelerle önlemeye imkân yoktur. Pijama ile ziyarete giden bir insan tasavvur edelim. Böyle bir kimse, gitmiş evden kovulmaz; sadece yadırganır, ayıplınır. Polis ve kanun, bu fiili takip etmez. Buna rağmen bir çok kanunî suçları işlemek, te bir endişe duymayan kimseler dahi, hare-

kellerini böyle bir muşeret kaidelerinin dışına taşıyamazlar. Çünkü kanun haline gelmiş her fiilin gerisinde, bir «mübah»lık vardır. Cezal müeyyideler vatandaşın esasen peşin olarak kötü kabul eder. Ceza kaideleri iyi vatandaş için değil, kötü vatandaş için hazırlanır. Bundan dolayı kanuna karşı gizli suç işleyen kimsenin vicdanında ceza konur. Onun dışında başka bir müeyyide hemen hissedilmez. Edilseydi zaten kanuna lüzum kalmazdı. Halbuki ahlâk ve örf ve âdetin müeyyidesi cezal olmadığı halde, ondan daha çok sakınır ve onlara mugayir gizli bir şey yaptığımız zaman vicdanımızda bir rahatsızlık duyarız. Onlar kanunun girmediği yerlere girerler.

Görülüyor ki, örf ve âdetler, «içtimal vicdan» olarak bütün müeyyidelerin üstünde bir müessirlüğe sahiptir. Ona ve onun taşıdığı kıymetlere omuz silerek yaşamak istersek ve içtimal bütün münasebetlerin tanzimini, sadece kanunlardan beklersek. İçtimal ve onun bir aksı olan ferdi vicdanın kaynaklarını kurutmuş oluruz, ve her şeyde cezal müeyyidenin vicdanın hudutları içine kadar sokulmasını bekleriz, bir konser salonunun süs kütünü ihlâl eden bir kimseye karşı, sadece umumî bir baş çevirmesi şeklinde izhar edilen ihtarın müessirlüğü, meselâ, sokaklarda kadınlara sarkıntılık eden kimselere de tercih edilebiliyorsa, orada örf ve âdet henüz ayakta duruyor demektir. Örf ve âdetleri hiçe sayan kimseler, hem içtimal hissiyatı yıpratmakla, hem de kanunları lüzumsuz yere çoğaltarak onların müessirlüğünü aşındırmakla suçludurlar. Bunlar önce şehre müteallik bir âsâyış işi olarak görünürler; fakat bu hareketler yaygın bir hale gelirse, zaruri olarak men'î, hukukî kaidelerle formüle edilir. Örf ve âdetlerin tanzim ettiği bu cins kaideler sayısızdır. Her gözlenen örf ve âdet için bir kanun çıkarmak gerekirse, kanunların sayısı o kadar artar ki, nihayet işlemez bir hale gelir.

Görülüyor ki, kanunların çoğaltılması, bir memlekette örf ve âdetlerin çözüldüğüne delâlet etmektedir. Örf ve âdetler müessirlüğünü kaybettiğiçe millî terbiyeyi dayandıracak, gerçek temeller saralmış demektir. İngiltere'nin çok sıhhatli bir millet olarak kalmasında, aklın güllüncü bulduğu bir takım örf ve âdetlere derin bir saygı göstermelerinin büyük payı olsa gerek.

KÖYDEN SESLER

SİİRLER

Hâmil Nizâm BIGALI

Yeni çıktı.

Fiati 100 Kuruş

Sipariş adresi:

Posta K. 5

BİGA

Halk Sanatları:

Konya'da El Sanatları

Yazan: Hasene ILGAZ

Konya el sanatı bakımından pek zengindir. Sabırlı ve sâkin olan halkı daima, güzel, ince eserler vermiştir. Bu eserlerden bir kısmı zamanımıza kadar gelmiştir.

KONYA'DA HALICILIK; Konya halıcılığı bunlardan biridir. Bu sanatın Firikler devrine kadar indiği söylenir. Asıl halıcılık Konyada Selçukluların Konyayı başkent yapmasıyla başlamıştır. Konyada eski eserler müzesini gezirken Konya halıcılığının canlı ve ölmez eserlerini seyretmek saadetine kavuştum. Bilhassa Onbeş ve Onaltıncı yüzyıllarda Konya halıcılığı en kıymetli eserlerini vermiştir.

Bu halılar; renk, kalite ve motif itibarıyla diğer illerin halıcılığı ile ölçülemeyecek derecede üstündür. Konya yaylalarında yetişen koyunların yünü çok yumuşak olduğundan halıcılıkta bu yünler kullanılmıştır. Renk lere gelince: Yünler için hazırlanan boyalar da kâmilen kirlardan vadilerden toplanan ot, yaprak ve çiçeklerden alınmıştır. Bugün Avrupa boyaları boyanan yünler derhal güneş ışığında soluyorlarsa da bu nebati boyalar solmadığından halılar uzun müddet yeniliklerini muhafaza etmektedirler.

Ne yazık ki sabır isteyen ve ağır yürütülen bu sanat birçok illerimizde olduğu gibi gerilemiştir. Buna karşılık fazla bir mesal islemiyen, çabuk dokunan, para getiren bez tezgâhları her tarafa büyük revaç bulmuştur.

Eski çalışan Konyalıların eski sanatı olan halıcılığa yeniden önem vermesini istemek, teyiz. Bunun için kız sanat enstitüleriyle Akşam Sanat okullarının bu dedigimize öncülük yapmasını candan bekleriz.

KONYA KEÇEÇİLİĞİ; Konyada değerini kaybetmeyen bir sanat da Konya keçeçiliğidir. Halının yerini tutan ve Anadolu'da hâlden çok kullanılan bu keçelerden aynı zamanda birçok şeyler de yapılmaktadır.

Bu keçeler de yünden yapıldığından sık dokunduğundan ve tazyik altında sıkıştırılmadığından çok sağlamdır. Orta Anadolu'nun keçe ihtiyacını Konya karşılamaktadır. Ayrıca Konya kadınlığının çeşitli el sanatları da örme ve işleme bakımından mühim bir yekân tutmaktadır.

KONYA'DA TEZHİPÇİLİK; Konya'yı

ziyaretimiz esnasında türbeleri gezerken el yazma kitaplarının bir kısmının kapakları derhal dikkatimizi çekmişti. Yaptığımız incelemede gördük ki Konya tezhipçiliği çok ileri bir sanat kolu olarak yüzlerce yıl Konyada yaşamış ve en güzel eserleri vermiştir. Bugün müzelerimizi süsleyen bu sanatın maalesef Konyada bir şey kalmamıştır.

Gerek Selçuklular ve gerek Osmanlılar devrinde pek ileri olan bu sanatın niçin gerilediği üzerinde durmayacağız. Bunun sebepleri çok emek, çok para istemek zaruretidir. Halbuki küçük bir kitap tezhipçiliğine verilecek para çok görülmektedir. Bu yüzden sanatkar da isteemez sanatından vaz geçmektedir.

Konya keçeçiliği de meshurdur. Keçe kılıb ve sıkke yapanlar şimdi de keçe şapka yapmaktadır.

Son yıllarda bu sanat Güzel Sanatlar Akademisinde ele alınmıştır. Bu bir tesellidir. Fakat biliyoruz ki buradaki gençler de öğrenecekler, yapacaklar, fakat para kazanamayacaklar veya pek az kazandıklarından bu sanatı idame ettiremeyeceklerdir.

KONYA KAŞIKÇILIĞI; Konya kaşıkçılığı Selçuklular zamanındanberi devam etmektedir. Bir aralık bu sanat durmuş ise de son birkaç yıl içinde yeniden bir hareket görülmüştür. İstanbulun beşyüzdüncü yıldönümü münasebetiyle Fatih Sultan Mehmet'in resmî olan kaşıklar fevkalâde güzel bir sanat nümunesi idi. Bir tesadüf olarak İstanbul'da bir dükkân vitrininde gördüğüm bu kaşıkla, rın hepsini alarak yurt haricinde bulunan ta-

mıdıkları, dostlara göndermek imkânını bul-
muştum. Eğer sizler de kaşıkları görmüş ol-
saydınız muhakkak ki aynı şeyi siz de ya-
pacak, veya evinizdeki yitirin için bunlardan
bir tane alacaktınız.

Bu alış verişten sonra bütün aramaları-
ma rağmen bu kaşıklardan bir tane bile bu-
lup evde saklayamadım. Bir tahta kaşıktan
ne olacak diye belli düşünenler olabilir.

Fakat şunu hatırlatalım ki 19 uncu Yü-
z yıl başlangıcında Pariste açılan bir sergide
Konyalı hatip Ruşen Efendi bu tahta kaşık-
lar yüzünden bir gümüş madalya ve takdir-
name almıştı.

Bu bize Konya kaşıklığının sanatın ke-
mâl zirvesine erdiğini gösterir. Bu yüzden
Konya uzun yıllar tahta kaşıkla yemek yi-
yen memleketlerdén Mısır'a, Cezayir'e, Tu-
nus'a. Hicaza kaşık ihraç etmiştir.

Konya kaşıkları şimsir ve armut tah-
talarından yontulur. Ve sonra tesviye edilir.
türkçesinin süsüdür. Üzerlerinde resimler,
duanın, atasözleri, ağıyet temennileri yazıl-
mıştır.

Bilhassa Fatih Sultan Mehmet'in resmi
yapılan kaşıklar o kadar muvaffakiyetli çı-
zılmış ve boyanmıştır ki sanatkarın üsta-
ya kadar göüp görmek, tebrik etmek yerim.

de bir hareket olurdu. Ve ben bu imkân bu-
lamadığımdan müteessir oldum.

Ayna gibi parlayan renk ve motif âhen-
gi taşıyan bu kaşıklardan milyonlarca yapı-
lsa eminim ki dünyanın her tarafında mış-
teri bulacaktır.

Kimbilir belki de aynı toprak üzerinde
yüz binlerce insan Konya kaşıklığını bil-
miyorlar bile.

KONYA KUYUMCULUĞU: Konyada
bir sanat daha vardır. Kuyumculuk; Çocuk-
lughumuzda bazı büyüklüklerin kulaklarında par-
maklarında mevlevî küllâhlarının şekli veril-
miş gümüş ve altın küpelere rastlardık. Şim-
di mevlevî küllâhı şekli verilen kuyumculuk
revaçta olmamakla beraber çeşitli kuyum-
culuk işleri Konyada yapılmaktadır.

KONYA BAKIRÇILIĞI: Konya bakır-
cılığı pek ileridir. Bilhassa eski yemek sin-
leri dikkatli çeker. Yere sofraya bezi serilerek
üzerine konan bu sinlerin etrafı 24 kişi al-
maktadır. Üzerleri çiçekler ve şekillerle iş-
lenmiş olan bu sinler pek ağırdır. Ayrıca
hamam tasları, çorba kâseleri, tavuklu pilâv
tabakları, büyüklük küçüklük bakraçlar da
Konya bakırcılığının en güzel sanat eserle-
rinden biridir.

Konyada daha birçok el sanatları vardır.

AĞIT

Kâzım Karabekir Paşa'nın aziz hatırasına...

Ağlasın Karaman, ağlasın Konya (1).
Dönülmez sefere yaktı Paşa'mız!
Ağlasın Türkiye, ağlasın dünya.
Arş'ı başımıza yaktı Paşa'mız!..
Gitti Karabekir, gelmez bir daha.
Yakındır şimdî o bizden Allah'a,
Yollarken rûbunü İhlâs, Fâtîha.
Sanma ki, emniyâtın baktı Paşa'mız!..
Yıkıldı vatanı yükselten temel.
Ağlasın Hamza Beğ(2), ağlasın Emel(3).
Gel kardeşim Hayat(4) ağlayalım, gel,
Şimşek olup gökte çaktı Paşa'mız!..
Ey Kars Kalesi'ne çekilen bayrak!
Ey Moskof bağrına sızlanan mızrak!
Ey şehit kaniyla yüğülen toprak!
Ağlayın, şu gibi, aktı Paşa'mız!..
Tutuldu güneşler, tutuldu aylar,
Hiçkara hiçkara akıyor çaylar,
Döğünsün haşre dek erler, subaylar,
Kableri kavurup yaktı Paşa'mız!..

Göğsünü yellere geren erdi O,
Hasmını yerlere seren erdi O,
«Cihan yıkılsa Türk yılmaz!» derdi O.
Ölüme güllere baktı Paşa'mız!
ÜCAL der: «Adı var, dillere destan,
Anacağız onu hürmetle her an.
Müsterih uyusun Milli Kahraman,
Türklüğün peşine taktı Paşa'mız!..»

Eskişehir - 26 Ocak 1948

Fazhögü Cemal Oguz ÜCAL

- (1) Kâzım Karabekir Paşa, aslen Konyaya
bağlı Karaman kazasının Kaya köyündendir.
(2) Rahmetli Paşa'nın bacanağı, estî Af-
yon Mev'usu ve Kafkas Türklerinin millî kah-
ramanı Seyh Şâmil'in torunu muhterem Hamza
Osman Erkan Beğ...
(3) ve (4) Paşa'nın ikiz olarak doğan kız-
ları...

Karadeniz'de:

Yürek Üstüne

Yazan: İsmet Zeki EYÜBOĞLU

Bağır'dı dedik başa
Domuz na ettun sağa

Döndüm gerida bakdım
Yüzlü gaza boyandı
Ağlama dedum oğa
Yüreğim doğradı.

Yalnız yürek doğramakla kalmıyor, bir
de insanın üzüntüden ağlayacağı gelince şu
aşağıki türküde olduğu gibi yürek doluve-
riyor:

Doldi yüreğim doldi
Ağlanan yalam oldi
Ağlama dedum oğa
Yüreğimün gaa doldi.

Ne tuhaf değil mi içi kanla, dışı kanla,
yaşadıkça, alışverişli kanla olan yüreğin «kan
dolma» sı insana üzüntü veriyor...

Biz korkusuz kimselere, yığılı kişilere de
yürekli deriz. Eski Greklerde filozofların
«beş ana erdem» dedikleri insanın en kıtlu
faziletlerinden biri de bu «yüreklilik» ti. Pla-
ton (Eclâton) «LAHKES» adlı küçücük ki-
tabında bundan; insanın içini açacak bir gü-
zellikte söz eder. Eski İspartahlarda yürekli-
likten dolayı yakalanmamak şartıyla yapılan
çalmalar bile önemli idi.

Beni en çok ilgilendiren konu halk ara-
sında çeşitli insan' uzuvları üzerine çok bol
deyimlerin bulunmasıdır. Dil, el, göz, ciğer,
baş, kaş, karın, kulak türküde başka diller,
de bulunmayan bir deyim bolluğu içindedir.
Bunlardan başka bir de «yüreğe vurmak» sö-
zü vardır; bunun yanında aynı mânaya gelen
«yüreğe almak» bulunur.

Karapta'a güdenler
Ener suyın ağuna (önlüne)
Bu da yaa sevdedur
Ahyî yüreğünün (yüreğine alıyor)

Bunun bir takım türkülerde «vuruyl yu-
reğime» yani yüreğime vuruyor şeklinde ol-
duğunu gördüm. Konuşma dilinde «kalb» sö-
zü halk arasında «yürek» olarak yaşıyor. Bu
çokluk liden köye göçen yabancı sözlerin tu-
tunma gücünü gösteriyor. Şehirde şarkılar
bile:

İçim yamyor
Kalbim kaçıyor
Zehrâyı gören

Yürek deyince neler gelmez aklıma; bü-
tün yaşama boyunca elimizi göğsümüzün sol
yanına dayayıp ta hangi tanıdığımızın, hangi
sevdiğimizimzın diriliğini düşünce sevinmeyiz.
Hekim yüreği, aşık yüreği, yığıllık yüreği,
beceriksizlik hep yüreğe bakmaz mı?

Beni de bugün bu yürek düşündürdü dur-
du. Halk arasında yürek üstüne söylenen
sözleri söyle bir derleyip toplamaya çabala-
dım. Ne de çokmuş yürek üstüne söylenen
sözlerimiz. İçlerinde öyleleri var ki bir yıl
konuşacağına birini söyle yeter de artar bile.
Bu sözlerin nereden geldiğini iyi bilmiyorum.
Hayatın bütün yükünü üzerinde taşıyan şu
yumruk kadar et parçasının ne de bol işleri,
beceriksizlikleri varmış. Fransız filozofu Des-
cartes bundan dolayı bir sığırı kesip de yü-
reğine bakmış olsa gerek. Çünkü yürek üye-
rinde pek çok düşünülünmüş, taşınmış bir
parçamızdır. Fakat hiç bir düşünür bunu bi-
zim halkımız kadar «ustalıkla becerememiş».

Bir şey yiyip, te midemiz bozulunca he-
men yüreğim bulandı, göynüm bulandı, yüre-
ğim kabardı, göynüm karıştı deriz. Bir şey-
den sıkıntı duysak, yüreğim sıkıldı, yüreğim
darlandı, yüreğim patladı, yüreğim sıkıştı ilk
söyleneceğimiz sözlerdendir.

Üzüntü verecek bir işle karşılaştığımız-
da yüreğimiz yanar, sevinince yüreğimiz oy-
nar, yüreğimiz kaynar, yüreğimiz taşar du-
rur. Nedendir bu yürekle böyle içli dışlı alış-
verişimiz. Bilgiliyiz bilgisizimiz hep yüreği,
mizle uğraşır durur. Aşık olmaya görsün ki-
şî, kemem yüreği doğranır, yüreği yanar
oldum olası.

Albâhum ne yapayım
Yürek yaralarımı
Ben kimlere sorayım.
Yârının hâllarını

Zavallı yürek neler çeker güzellerin elin,
den, aşkların dilliden.

Bir de insanın yolu yayılaya düşerse:

Yayla yol bu midür.
Otur e yarım otur
Yürek yaralarımı
Solduranı soğuk sudur.

dememek elde mi?

Aldım fragadım onı
Gambadan aşığı

Aşık Yılanhoğlu

Yazan: M. Halit BAYRI

Bugün hayatta olan saz şairleri arasında eserleriyle milliyetçi şiirin tadını verenlerin biri de Aşık Yılanhoğludur. Yılanhoğlu, 7 Aralık 1918 tarihinde Kastamonu'da dünyaya gelmiştir. Babası, Pervane Muhiiddin Süleyman'ın oğlu Alâüddin Allain soyundan Kastamonu'da Yılanlı Kaandiri Dergâhı Şeyhi İsmail Hakkımın ikinci oğlu Ahmet Necib, annesi İsfendiyarogullarından Aysedir. Kendisinin asıl adı İsmail Hakkıdır.

Yılanhoğlu, ilk tahsilini Kastamonu'da Cumhuriyet okulunda bitirmiş, Kastamonu ve Yozgat Liselerinde orta tahsiline devam etmiş ve 1938 senesinde Eskişehir lisesinden mezun olmuştur. Aynı sene askerliğe karşı beslediği hevesini tesiriyle Veteriner Fakülte-sinin askeri kısmına kaydolmuş ve buradan 1942 yılında mezun olarak Türk ordusuna ka-bılmıştır. Şimdi kırk yaşına yaklaşmış genç bir veteriner olan Yılanhoğlu, evlidir ve Ba-bür adında bir yavrunun babasıdır.

Aşık Yılanhoğlunun küçüklüğündenberi şiire merakı vardı. hususiyile sazi ve saz şairi.

Melek sanıyor.

gibi tatsız, tuzsuz, soğuk oluyor. Nerede «yıl-reğin doğrandı», nerede «kalbim kanıyor» dilerim Tanrıdan bu yurduma kanamaların sonu gelmesin de kan azalmasından o ya-bancı hastalar yıkılıp gitsinler.

Divan şairi Ruhî:

«Ey dil yine tábunda muhabbetten
eser var»

derken aksani belirsiz halk çocuğu «yüreğim kanıyor» diyerek onun düşünemediğini ger-çekleştiriyor.

Hâmid o ünlü Makberinde:

«Bak o enis,1 dilden eyvah
Bayrutta bir mezâr kabla»

diyebilmiş ama gene de bizi sarmıyor, buna karşılık halk:

«Allahım ne yapıyorum,
Yürük yaralarımı?»

deyince bizim de bu deyiş açıklığı içinde ger-çekten yüreğimiz yaralanıyor. Ben şunu bilir, şunu söylerim ki dünyanın en büyük ya-ratıcı gücü halktır. Sanatın bir çok kolla-rında hiç bir dâhi onun ulaştığı yere ulaş-a-mamıştır.

lerini çok seviyordu. Öğrenci iken Kastamo-nulu saz şairlerinin heyecanlı dinler, onlarla konuşmaktan, mektuplaşmaktan hoşlanır, hattâ bazı da manzum mektuplar yazmağa özenirdi. İlk şiirlerini Doktor Teyetoğlunun teşvikiyle yayınlayan Yılanhoğlunun eserleri en çok Bozkurt, Çığır, Çınaraltı, Kopuz, Ö-z, leylis dergilerinde çıkmıştır. Yılanhoğlu, man-zumelerini «Meş'alem» adı altında toplamak ve kitap halinde neşretmek niyetindedir.

Yılanhoğlu, milliyetçi bir şairdir; Türk-çülük idealinden başka onun kaleminin hare-kete getiren hiç bir duygu ve düşünce yok-tur. Ziya Gökalp'ın, Doktor Rıza Nur'un kitap ve yazılarını aşk ve sevk ile okumuş ve bun-ların tesiri altında kalmış olan Yılanhoğlu, şiirlerinde yiğit olanın yurdu için can ver-meyi şeref bliceğini, yiğitli merdliğiyle öğüneceğini, ölü için hayattan geçmenin en büyük zevk olduğunu, ataların Tanrı dağdan kendisine el ettiğini, temiz bir dil ile uzun uzadıya ve tath tath anlatır ve:

Serla olur yitce dağın doruğu,

Köylü uçar elleriyle karığı,

Çok üstündür milletinin uruğu

demek suretiyle milletini her milletten üstün gördüğünü itiraf eder.

Yılanhoğlunun şiirleri sayı itibariyle girdiklik az, fakat özeldir. O, manzumelerini yazarken sekle, vezne, kafiyeye pek önem vermez. Onun derdi, yalnız Türklerin hürri-yet ve saadettir. Bu hürriyet ve saadeti sağlayacak vasıtanın zaferden başka bir şey olmayacağına inandığı cihetle, Aşık:

Yılanhoğlu düşmanlara dış hâler
Yurduma göz koyan düşmana güler
Milletime şanlı zaferler diler

demeyi de unutmaz ve böylece milletinin kahramanlığına kuvvetle bağlandığını da ha-tırlatır. Hâşî Yılanhoğlunun şiirleri, dalga-larında Türklük aşkı coşan, çağlayan bir de-nizdir. Bu denizde esen havayı gönüllerine sındirenlerin şairle birlikte:

Yılanhoğlu hürd kulludur
Yurd korumak çok müstahur
Türk çalma suçludur

demeleri ve Türklüğün gelecekteki aydınlık ve mes'ut manzarasına dalmaları ihtimali çok kuvvetlidir.

TOPLUMSAL FOKLOR ÜZERİNE

Kırşehir'de İnanmalar

— I —

Yazan: Veysel ARSEVEN

Çok eskidenberi insan, tek olsun, toplu hâlde olsun, bir veya bir çok şeye inanmak ihtiyacını duymuştur. İnandığı şeylerin ma-kul olup olmaması o kadar önemli değildir. Esasen önemli olup olmadığı çok kere düşü-ülmez ve münakaşa edilmez bile. İnsan için bir şeye inanmanın verdiği huzurdur önemli olan.

Halk inanışlarından bir çoğunu bugün «Bâtıl» diye adlandırıyoruz. Gariptir ki bu leviden inanışlar, yirminci yüzyılda, ilkel topluluklarda olduğu kadar, sayıca az olma-larına rağmen, ileri addettiğimiz milletlerde de vardır. Bir çoğunda hakikat payı görülür bu inanışların. Meselâ:

Ağaçların yaprakları geç dökülürse, kış geç gelir.

Gecelerin gökte kızılık, havanın güzel, sabahleyin kızılık ise kötü olacağına delâ-let eder.

Yağmur yağarken, ağaç altında oturul-maz, yıldırım çarpar, gibi.

Fakat ekserisi ilim ve mantık anlayışı dışında birer fantaziden ibarettir. Meselâ:

Baykuşun öttüğü evden ölü veya hasta çıkar.

Dolu yağarken, anasından ilk doğan ço-cuk bir kaç tanesini koynuna atarsa, dolu dâner, gibi. (1)

Kırşehirden toplanabilen bu nevi inanış-lardan bir kısmını aşağıya dercediyorum.

— A —

Ağaçların yaprakları geç dökülürse, kış geç gelir.

Ağaca taş atmak günah sayılır.

Ağlamak günahdır.

Akan sudan besmelesiz atlamak günahdır.

Akşam üstü dikiş dikenin ömrü kut olur.

Akşamları tırnak kesmek günahdır.

Akşamları aynaya bakan insanın talihi açıl-maz.

Akşamleyin kara tencerenin evden çıkması, o evden kara haber çıkacağına delâlet eder.

Akşamleyin komşudan kara gelmez, karagün

geçer.

Akşamleyin, kül yığını üstünden geçerken, Bismillâhırahmânırahim denmezse, cin hastalığına yakalanılır.

Akşamdan sonra komşuya ateş veren, o ateş-te yanar.

Akşamleyin komşuya tuz verilirse, evin tadı kaçar.

Akşamleyin yatarken, elbise besmelesiz bir yere asılır veya konulursa, gece şeytan-lar elbiseyi giyer, eskitir ve geri getirip yerine bırakırlar.

Arife günü yıkanan çamaşırların suyu, ölüle-rin ağızına gider.

Arılar çok olursa, kış olmaz.

Ayak altı kaşırırsa, yola çıkar.

Ayak kaşırırsa, dayak yepir.

Ayakkabı ters dönerse, sahibinin öleceğine delâlet eder.

Ayin berrak görüldüğü geceler ayaz olur.

Ayin etrafındaki hâle, yağmur veya kar ya-gacağına delâlet eder.

Ay tutulunca, tenek çalmak sevaptır.

— B —

Baştaki beyaz saçlar koparılmaz, devlet sık-kesil sayılır.

Baykuşun öttüğü evden hasta veya ölü çıkar.

Bayramda, her hangi bir kimsenin çocuğu ölürsa, üç gün ıgne ile iş görülmez. ıgne gidip çocuğun gözüne batar.

Bir askerın arkasından ayna tutulursa, o as-ker sağ salım döner.

Bir çocuk eli kulağında doğarsa ya imam, ya şarkıcı olur.

(1) Bir gün sucu su getirildiğinde dolu yağma-ğa başladı. Gömleğini açtı, yerden bir kaç iane dolu aldı ve koynuna koydu.

— Ne oluyor öyle, diye sordum.

— Ben annemle ilk evlendiyim, dolu tanelerini koynuma kersam, dolu dâner, dedi.

Güldüm. O sırada dolu keşli verdi. Sucu:

— Gördün mü hocam? diadı işte, dedi. Önce hayret ettim, fakat bir iki dakika sonra yarılden dolu yağmağa başladı. Bu sefer sucu güldü:

— Tılsımını, sizin şüphesiz borda, dedi.

Bir evde köpek ürdüğü zaman, yakınlarda cenaze çıkar.
Bir evden cenaze çıkınca o evde kırk gün müddetle sabaha kadar çira yanar.
Bir insan kırk kere konuşursa ölür.
Bir kedi öldüen bir cami yaptırır onu ödeyemez.

— C —

Caminin penceresine ip bağlayanın günahları gider.
Cenaze geçerken, onu gören kimseler evlerin deki suyu dökerler.
Cine raslandığı zaman sigara yakılır.
Cinler, at, eşek, katır, kedi gibi hayvanların şekline girer.
Cinlerle devler, Kaf dağının arkasındadır.
Her gün çıkmak için uğraşılır. Tam çıkacakları sırada akşam olup yatarlar.
Sabah olunca baksalar ki eştikleri yer kapanmış.
Cuma günü çamaşır yıkanmaz, günahdır.
Cuma günü doğan çocuk nasıplı olur.
Cuma günü ezana kadar ev süpürülenler, fakirleşir.
Cuma günü, müminlerin bayramı olduğu için yola çıkılmaz.
Cuma günü süpürülen evden biri delirir.
Cuma günü tırnak kesmek günahdır.

— C —

Çamaşır ters katlanırsa, ışın ters gider.
Çarşamba günü doğan çocuğun gözü şaşır olur.
Çocuk emekleyince eve misafir gelir.
Çocuk uyurken öpülmez.
Çocuk uyurken, annesi dışarı çıkarsa, çocuğun uykusunu da götürür.
Çocuğun üstünden atlama, boyu kısa olur.

— D —

Dağda bir hayvan kaldığı zaman, bığağın ağzı okutulursa, hayvanı kurt yemez.
Dolu yağarken, anasından doğan ilk çocuk bir kaç tanesini koynuna atarsa dolu diner.
Dolu yağarken, demirden yapılmış masayı mangalın altına atarsan dolu diner.
Dokuz taş oynanır, yağmur yağmaz.
Dururken, elbül birbirine bağlamak, dünya ile alâkanın kesileceğine delâlet eder.
Düğün gecesini bir, kimse, cebinde bir makası açıp kaparsa, zıfâ uğursuz olur.
Dünya sarı öküzün boynuzu üzerinde durur.
Öküz kımindarsa deprem olur.

— E —

Ekmeğe yaparken, el ekmeği delerse, o ekmeği yiyecek misafir gelir.
Ekmeğe yapılıncaya her hangi bir kimse ilk ekmeği yerse, karısı ölür.
Emsesi çukur olan insan, yalancı olur.
Elin içi kaşınır para gelir.
Ekmeği bıçakla kesmek günahdır.
Elbisenin yırtık yeri, insanın üzerinde dildir. İrse, o kimsenin aklı da diktir.
Eve dolu gelip boş gitmek, fakirliğe delâlettir.
Evin içinde ılık çalınır, şeytan gelir.
Evlâdına annesi basarsa su verir, büyüdü. günde eli titir.

— G —

Gaz ocağı yeşil yanarsa, misafir gelir.
Gece aynaya bakan, gurbete gider.
Gece aynaya bakanın aklı kut olur.
Gece aynaya bakan kadının çocuğu olmaz.
Gece aynaya bakanın bahtı geç açılır.
Gece bir kızı rastlanırsa, insanın başına felâket gelir.
Gece dışarı çıkarken, Bismillâh denmezse, cinlere rast gelinir.
Gece caminin önünde davul çalınır, çeşmeden kan akar.
Gece diken çıkarılmaz, diken gelin olur.
Gece makas açılan yerden ölü çıkar.
Gece pis yerden atlanırsa insan çarpılır.
Gece sakız çiğnenirse, o sakız ölü et olur.
Gece tırnak kesenin ömrü kısa olur.
Gece tırnak kesmek günah sayılır.
Gece tırnak kesilirse eve hırsız girer.
Gece süpürüntü atılmaz.
Gecelerin gökte kuzuluk, havanın güzel, sa. bahayın kuzuluk ise havanın kötü olacağına delâlet eder.
Geceleri küllük üstüne varmak veya dolagmak iyi değildir. cin ve periler çarpır.
Gelen misafirin ayakkabısına tuz konulursa tez gider.
Gök gürlendiği zaman, devlerin kazantı yularlar.
Gök gürlüyünce tavuk kuluçka olur.
Gök gürlerken kapı ve pencere önlerinde durulmaz, yıldırım çarpır.
Gök kuşağının altından geçen, erkeğe kız, kız ise erkek olur.
Gök kuşağının altından bir tas yoğurtla ge. çip o yoğurd bir fakire verilirse, insanın dileği yerine gelir.
Gökte ne kadar yıldız varsa, yerde okadar

Mevlevilikte Destar ve Şekilleri

Yazan: Mehmet ÜNDER

Gegen yazımızda (Mevlevî Sikkeleri) ni telkik etmiştik (1). Bu yazımızda Mevlevîlik'te destar ve şekillerinden bahsediyoruz.

Mevlevî şeyhleri ile dergâhta görevli dervişlerden bir kısmının veya destar sarmağa izinli olan kimselerin sikkeleri üzeri. ne sarıkları sarığa (destar) denir. Destar, 3-5 cm. eninde beyaz veya yeşil renk tül bentten özel şekilde kesilmiş uzun bir kor. delâdir. Şekline göre, ya şerit halinde veya içerisi pamukla doldurulmuş oiarak sarılır. bu iş de ehline yaptırılırdı. Destar saraanlara (Destarbend) adı verilir.

Destarlar, Lehli denilen, sikkeye geçirilmiş, simit şeklindeki bir halkamın etrafına sarılarak, türlü şekiller verilir. son ucu serbest bırakılarak, arkaya veya yana sal. landırılırdı. Bu son uca (Taylasan) denir. di.

A) DESTAR ŞEKİLLERİ:

Örfî destar: Destarlar, zamana ve mertebeye göre çeşitli şekiller almışlardır. Koyu yeşil veya beyaz renk ince kumaş, içi pamukla doldurularak hortum haline getirilmiş, bunlar sikkenin üzerine, soldan sağa ve yukarıya doğru, kırıkşak bir şekilde üstüste sarılmıştır. Bu şekilde sarılan destara, (Örfî destar) denir.

Örfî destarın biraz daha uzunca, yumur-

insan vardır.

Gözü kör olan kimse, sağ kolunun dirseğini kör olan gözüne değdirirse, gözü iyi olur. Gündüz maşal anlatılması uğurlu sayılmaz. Gün batarken pis yerde gezilmez, ateş külli atılmaz.

Güneş aşınca su dökmölmez.
Gün batarken yola çıkmak günah sayılır.
Gün aşarken yemek yemek günahdır, nasip kesilir.
Güneş veya ay tutulunca şeytani kaçırılmak için davul, dümbelcek çalınır, ezan okunur. mak lâzımdır.

— H —

Her evin, gözle görünmeyen bir bekçisi vardır.
Her ne yumurtası olursa olsun, güneşe tutulursa dolu yağar. (Devamı var)

ta şeklinde sarılan ve üzerine yuvarlak bir topuz eklenen cinsine (Örfî Mücevveze) denir.

Cüneydi destar: Bazı Mevlevî şeyhleri, sikkenin alttan itibaren, yarısına kadar örfî şekilde destar sarmışlardır ki, bu şekle (Cüneydi destar) denir. Bazı mevlevîhanelerde bu şekil destar saraanlara tesadüf edilmiştir.

Şeker-âviz destar: XVIII. ci ve XIX. cu yüzyıllardağ itibaren mevlevîler, koyu yeşil renk şeritten alt kısmı geniş, üstü doğru git. tikçe darlaşan destarlar sarmağa başlamışlardır ki, buna (Şeker-âviz destar) denir.

Bu şekilde destarlar, sikkenin kenarından yukarıya doğru, 15-20 cm. lik bir yeri kaplar ve içi pamukla besli bir halkamın üzerine, onu tasacak şekilde sarılır.

Şeker-âviz destarın sağdan sola, soldan sağa, birbirini keserek bir kafes haline gelen şekillerine (Kafesî destar) denir. Bunun soldan sağa ve yukarıya doğru yükselenleri, ne (Hüseynî), dümdüz sikkenin etrafına sarılanlarına (Dolma Destar) adı verilmiştir.

B) DESTARIN MEVLEVİLİKTEKİ YERİ:

Her mevlevînin destar saramayacağına yukarıda işaret etmiştik. Destar sarmak, mevlevîlikte bir mertebe ve olgunluktur. Çelebiler, yâni Mevlâna soyundan gelenler, destarlarını alttan sikkede görünmeyecek şekilde, Çelebi olmayanlar ise görünecek şekilde sarardı. Destar sarmağa hak kazanmaların başında dergâh şeyhi (Post-nışin) gelirdi. Bundan başka, dergâhta seçkin bir mevki olan şeyh vekili (Ser-tarik), ahçibaşı (Ser-tabbah), neyzen ve kudümzenbaşılarda destar sarabilirdi. Dergâhta Mesnevî olutanlarla (Mesnevîhanlar), bilgisi ve olgunluğu ile, tanınmış, tarikata hizmetli geçmiş dedeler ve muhiblere de, şeyhin delâlet ve icazeti ile destar sarmağa izin verilir. Diğer mevlevîler, sikkeli destarsız olarak (dal sikkede) giyerlerdi.

Destar ve şekilleri, bazı mevlevî mezar taşlarına işlenmiş, bunlar kıymetli birer vesika olarak zamanımıza kadar gelmişlerdir.

(1) Birinci yazı, Dergidein 75 ci sayısında dır.

Zuhurî Hakkında

Yazan: Muzaffer UYGUNEE

Bundan önceki yazımızda Zuhurî'nin hayatı hakkında kısaca bilgi vermiş, bir kaç koşma ve destanını yayınlamıştık. Bu defa da, oğlu Osman Bozkurt'ta bulunan defterin, den aldığımız altı adet gazelini yayınlıyoruz:

I

Anam ey kâhpe felek pençerî kahrından aman
Sana bel bağlayana her demîl fer'ad ü fîğa

Elme sordum ise senî Ah ü enî oldu cevap
Kimi güldürdün ise söyle bana köhne çihan
İste bir kâhî ki emsalî bulunuz çihanı
Bulmadı çare nihayet sana boyun eğdi heman
Çaresiz derde şeref ise boyun eğdi sana
Yeter elbette onun verdiği insanlığa san

Öyle bir san ki o san bakı sayılmaz ebedî
Yüce millet Atatürk öyle ona takîl nîşan
İste eğer mânevî hazarında bu Türk Ulusu
Şerefiyle sen itâmî rahât uyu rahât uyan

II

Yeter ağlatma beni dîdeğî giryanuma bak
Aha Ceyhan gül her gün döğülen kanuma bak

Gezerim Ah ederek dalma gayda gibi ben
Ağlarım tâbessher mâlel pîganuma bak
Yeter ey can yeter artık yeter ağlatma beni
Her gün olsun da benim halî perîşanuma bak
Senden aldım bu gama sende gene çarelerin
Defî gün söyle yeter çareyi dermanuma bak
Geçtil herveste kaç günümüz her gün Zuhurî
Efer iletilmiş emî oklu bu devranuma bak

III

Aç gözünü uykudun uyan ey dîlî gafîl
Her âlem devran medîr bakî ve râil
Her katre mi bir kerre mi bu mevcudu âlem
Tavvîf ne mümkünî hayîlat pekîl şemîl
Her dîdeğî ibretîğî pazar kul bu çîhanı
Ehayrette kahr kudretine âkil ü cahîl
Kendîdeğî insanlığı idrak eder elbet
Her kerre kudret pîşî eğer mahîlî âkil

Sun ile bilenek Zuhurî'yi sanle mutlak
Her haşî bir zaman yok ona âhîr ü evlak

IV

Bir gün doğacak mı ki bana şâd olayım ben
Kahrından a zâlim felek âzâd olayım ben
Söyle bana rahmeylediğin hangi gün var
Bu söylediğimi kîzîle berbat olayım ben
Boynuma takayım ver şu ipi kendi ölüme
Mansurî misal camma cebbât olayım ben
Ben bağrım deldim o da deldi ise kayalar
Sen şîrin isen ey perî Ferhat olayım ben
Al cânına cânân yeter arîkî beni kurtar
Bekle Zuhurî'yi rahmet ile yâd olayım ben

V

Bilmiem ki hayal müydî uyandı mı rüyadan
Can kurtarıcı yok mu dîyen hî şî sedadan
Sarmıştı o gece nurunu kutupetî matarı
Yarab bu ne bir hâle mi indî semadan
Bu şep bize bir rûzî kuyamet dedim anama
Suph oldu güneş hatîlmîze doğdu karadun

Blaterce hayat ânkde mahvoldu kovuldu
Gelin güveyî evlât ata hep bu yuvadan
Zuhurî sîndî beşerî nurî beşerden
Görmez ne bîlîr hâneyî takdîrî Hüdadan

VI

Yarab bu nurun bize nazar kılınayacak mı
Dil lîre taassupların silmeyecek mi
Arzeylediğin gün başuma gelmeyecek mi
Halkın hasden halda olan bilmeyecek mi
Halkın yîkîlî nur ile dolup gülmeyecek mi
Ser çekti semaya nice masumların fîhî
Yok yere yere sertlenin var mı gînahî
Söndürmeye kuvvet mi yeter süleyî mahî
Kaldır aradan cehle gîden zîlmîze râhî
Halkın yîkîlî nur ile dolup gülmeyecek mi

Doğmaz mı bana âhîrî arzeylediğin gün
Eder mi tabîat beni yolca yine mahzûn
Zuhurî ne derirse destûber bana her gün
Her kîm ki duyar nazmın dorîk bana
Ben hîr yâdına kîmseye okmam yîne modîyan
Halkın yîkîlî nur ile dolup gülmeyecek mi

«Türk Halkbilgisi Derneği» Anketine Cevaplar:

AY HAKKINDA İNANMALAR
— II —

İSTANBUL'DA

Yazan: A. ŞEREF

1 — İstanbulda anneler, çocuklarını kucaklarına alarak aya karşı şu maniyî söylerler:

Ay Dede, Ay Dede
Oğlun, kızın çok Dede
Bırısın bana ver
Allah sana çok vere.

Anadoluda ve Rumelide ay ilk defa görüldüğü zaman:

Ay gördüm Allah
Âmentü billâh

demek âdettir. Ay, Bedir halinde ikem de:

Ay gördüm Allah
Âmentü billâh
Ne güzel ayımız
Vallah ve billâh

denir. sonra paraya, altına, çocukların ve yetmiş kızların yüzlerine bakılır; ay görüldüğü zaman «Maşallah» demek hiç unutulmaz.

2 — Ayda görülen lekeler, onun kaş, gözü, ağzı, burnu, hususiyile burma bıyıkları sanılır. Ay yakışıklı bir erkektir. Güneş, daima ayın arkasını takip eden, fakat bir türlü ona yetişip kavuşamayan sevgilisi ve ay da güneşin âşkıdır. Yağmurlu havalarda görülen alâfînîsema, güneşin etekleridir. Alâfînîsema, aynı zamanda güneşin ayla karşı karşıya geldiklerine ve güneşin gelin olmasına işaret sayılır.

3 — Ay hakkında Mevlevîlerin şu beytî meşhurdur:

Gıyîp bir al eteklik hâleden meydana
Azim etmiş,
Semada Mevlevî Ayınîni tarîz eder
mehtab.

4 — Eskiden İstanbulda tulumbacıların parlak devirlerinde bütün tulumbacılar, mahalle beğçelleri, ayın pek yakınında yıldız bulduğu takdirde şehrin bir semtinde muhakkak yangın olacağına hükmederler ve hazır dururlardı. Kendilerine yaptıkları teklîk neticesinde böyle bir gecede yangın olunca, hâdisenin daima tekerrür edeceğine inanır.

lardı. Ay, Hilâl ve Bedir halinde iken yakınında bir veya bir kaç yıldız bulunursa, yüzde doksan dokuz yangın olacağı düşünülürdü.

5 — Ayın ilk günü Cumaya tesadüf ederse, o ayın hayırlı geçeceğine inanılır. Sıyîl hastalığına ayın ilk günü ay görüldüğü zaman bakılırsa hastalık çabuk geçer. Kan almak için sülûk ayın ön beşinden sonra tutulur. Ay karanlığında toprağa tohum atılmaz. Atılırsa böcek yer. Anadoluda birbirinden uzak kalmış olan âşik ve mâşuk, ayın doğuşunu beklerler ve Hilâlden Bedir halîne kadar her akşam Yatsı zamanında aya bakarlardı. Bu suretle âşıkla mâşukun birbirlerine kavuşacakları zamanın yakınlaşacağı kanaatî vardır. Ayla güneşî parmakla göstermek gûnahîr. Eğer ay parmakla gösterilirse o parmaktan kan akıtılmadığı takdirde ayı parmakla gösteren kimsenin gûnahî affolunmaz. Aya ve güneşe dikkatle bakmak da gûnahîr, aya ve güneşe dikkatle bakmanın gözleri görmez olur!

6 — Ay, tutulunca kızarır. Çünkü ay, düşmanları tarafından takip edilir ve yakalanırsa gözlerinden kan akar. Ay tutulduğu zaman silâh atılması, ezan okunması, salâ verilmesi ayın düşmanlarını korkutmak ve kaçırmak içindir.

7 — Bütün güzel genç kızlar ve delikanlılar on dört gecelik aya benzetilir; «Ayın on dördü gibi bir genç kız» tâbirini İstanbulda herkes kullanır; çoh çirkin kimseler için «ayın yirmi sekizi» derler.

8 — Mehtabî bahar ve yaz gecelerinde gece yansıma yatın eski musîkîşînâslar Nîhavent fash yapırlardı. Aya ait şu iki tür kıyîlî tesbit edebildim:

Aya baktım ay beyaz,
Kıza baktım kız beyaz,
Çebe baktım para az,
Bu faz bize yaramaz.

Ay aydın bin atına
Geceler kavuşmadın
Erlî yârîm katına.
Ay bacayı aşmadın.

«Kerkük Hoyratları ve Mânileri»

Yazan: İhsan HİNÇER

Memleketimizde son elli yıldanberi mâ-nilerin toplanması ve bastırılması devam etmektedir. Bunların bir kısmı dergi ve gazete sayfalarında kalmış, bir kısmı da kitap halinde yayımlanmıştır.

Irak sınırları içinde kalan, Türk hars ve kültürünün köklü merkezlerinden bir yer olan Kerkük'te de 1951 den bu yana hoyrat = horyat ve mânilerin toplanarak yayınlandığını görmekteyiz.

İstanbul'da 1950 yılında da bu konuda küçük bir kitap yayımlanmıştı. Bu arada Enver Yakupoğlu da Kerkük hoyratları ve şairleri hakkında sık sık yazılar yazmaktadır.

Bu kerre Kerkük'te Avukat Atâ Terzibaşarı tarafından hazırlanan «Kerkük Hoyratları ve Mânileri» isimli yeni bir eser nesredilmiştir. Kitabın içindeki önsözden anlaşılacağına göre eser üç ciltte tamamlanacaktır.

Atâ Terzibaşarı bu eserinde Kerkük hoyratlarına geçmeden önce Türkiye'de ve Irak'ta mâni ve hoyratlar üzerinde yapılan çalışmaları, geniş bir şekilde ele almıştır.

Eser, kaynaklar ve tenkid: Yerli ve yabancı kaynaklar, Kerkük hoyratları ve mânileri, hoyrat sözünün aslı, edebî mefhumu, hoyratlarda cinas, mâna birliği, mevzuları, hoyratla mâni arasında mukayese, doğuşları, vak'alara dayanan hoyrat ve mâniler, hoyratın musiki bakımından menşee ve tekâmül, söyleniş tarzları, hoyratlarda usul ve mânilerde deyiş, hoyrat ve mânilerin söyleniş zamanları, tanınmış hoyrat çağırıcıları, başka ülkelerde hoyrat ve mâni, Kerkük hoyrat ve mânilerinin özel vasfı ve umumi netice bölümlerini ihtiva etmektedir.

Bunlardan başka eserin sonuna bir de endeks konulmuştur.

Kerkük Hoyrat ve mânileri Arap harfleriyle ve Türkçe olarak basılmıştır. Müellif, eserin basılması sırasında Türkiye'yi yeniden ziyaret etmiş, başka kaynaklar da toplamış olduğunu, yakında yeni malzemelerini de ilâve ettikten sonra aynı eseri lâtin harfleriyle de bastıracağını haber vermektedir.

Türkiye'de ilmi ve edebî eserlerin satışları gittikçe azalır, bu sebepten de bu gibi eserlerin basımı duraklarken Iraktan gelen bu eser, eidden sevindirici olmuştur.

Eseri okuyucularımıza sağlık verirken, Atâ Terzibaşarı da hararetle tebrik etmeyi bir borç biliriz.

Mevlâna
Şiirleri Antolojisi

Yazan: Kâzım KÖROĞLU

Bilgili ve liyakatlı Konya Müze Müdürü Mehmet Önder tarafından derin bir itina ve çetin bir mesai ile derlenip meydana getirilen «Mevlâna Şiirleri Antolojisi» (Mevlâna hakkında mecmua'î eş'ar) geçenlerde tabii ve nesredilmiştir. Bu nefis mecmua; eski kitap ve risalelerden öyle kolayca kopye ve nakledile, vermiş basit bir eser zannedilmemelidir. Yüzerce sene evvelere ait o devirlerin muğlak istilahatı ile rumuzlu, mecazlı, çetin tâbir ve terkipler ve çoğu arapça ve farsca kelimat ile yazılmış olan manzumelerin tam mânasile ve kolaylıkla okunabilecek şekilde yeni lâtin harflerine tebdil edilmesi herkese müyesser olmayan bir muvaffakiyettir. Bu başarının her şeyden evvel tam bir vukuf ile azimkâr bir mesainin birleşmesinden hasıl olduğuna eserin her satırı şahadet etmektedir.

Arabi, Farsî terkiplerin sühuletle okunup anlaşılması için kelimeler ve terkipler arasına vazedilmiş olan virgöl, mutarıza, istifham, uzatma, inceltme gibi işaretlere eski edebiyat istilahında (Usulü Tenkid) denilmiştir. Bu işaretler ibarenin vuzuh ve selâsetini izhara medar olmak üzere eskidenberi kullanılmakta olduğu gibi hususile zamanımızda yeni harflerle yazılmış eski Arabî ve Farsî tâbir ve terkipler için dahi çok lüzumludur. İşte bu mühim işaretleri antoloji müellifinin hiç ihmal etmeksizin tam yerlerinde ve noksuz olarak kullanmış olması esere ayrı bir kıymet daha izafe etmiştir. Tertibindeki incelik ve baskısındaki nefaset de ayrıca bir zevk-i selime bürhandır.

Hülâsa, bu kitabın her cihetten tekemmülünü erbab-ı mutalâanın ilk nazarda mâni şahede ve takdir edeceği aşîkâr bulunduğu için fazla sitayişten müstağni gördüm. Zira argun elde İken Haleb'e lüzum yoktur;

Bir eser ki mergup ve müstahsendir
İhtibet müessiri ondan ahsendir.

Mâni ve Darbimeseller

Yazan: Mehmet ÇALIM

Kışın Bahkесirde komşular birbirlerinin evlerine giderek uzun kış gecelerini eğlenceli, faydalı ve hoş geçirmeğe çalışırlar. Bu durum «Gece eğitimi» gibi bir özellik gösterir. Komşular birbirlerinin evine gidip geldikleri zaman, herkes bildiği veya başından geçen bir olayı; kendi duygu ve düşüncelerini anlatır. Anlatıcı çocuk bile olsa, gerekli saygı gösterilir ve dinlenir. Buradan da anlaşıldığı gibi, bizde söz hürriyeti özbenliğimize kadar işlemiştir. Bu küçük sevimli toplantılarda bil-meceler (1) arkaya atılır, bunların cevapları istenir:

- 1 — Benim bir kızam var;
Elsiz ayaksız kuyu kazar.
(Damla)
- 2 — Tekerlek tekerlek;
Bizim evden yukarlık.
(Ay)
- 3 — Küçük fil taşı
İçinde benler aşî.
(Yumurta)
- 4 — Alcaek tepe Çingü küpe.
(Mereimek)

Bu iş, bilhassa yeni yetişenlerin zekâ kabiliyetinin gelişmesine hizmet eder. Gençlere önce burada milli şuur aşılanır. Konuşmaları da daima bir nükte hâktır. Konuşmaları atasözleri ve vccizeler süsler. Bu sözler daha çok iş ve günlük hayat tecrübelerinin bir mahsulüdür:

- 1 — Karanlıkta bez; bayramda kız beğenilmez.
- 2 — Oğlan babadan öğrenir, sokak gezmeği.
Kız anasından öğrenir; sofraya dizmeği.
- 3 — Sofranın alt tarafı; kayganın üst tarafı.

Dinleyip yazdığım bu parçalar, halkımızın dilinde dolaşanların bir görüntüsüdür. Daha niceleleri var ki; özlüğü, mânasının derinliği ve temizliği bakımından insanı hayrete düşürüyor.

(1) Buradaki adı: «Küçük Mesel» dir.

K o ş m a

«Arslan Başarı'na»

Kişî bençileyin aşka düşmesin
Sevinmek derd olur, kızmak derd olur.
Gece bir çöl gibi çöker başına
Oturmak derd olur, gezmek derd olur.
Aşık, aşık mıdır tutuşmayınca,
Dertler birbirine bitişmeyince?
İçmek unutmaya yetişmeyince
Ayılmak derd olur, sızmak derd olur.
Çiğirim bağına bir kılıf örtük,
Kim yeri yamalı, kim yeri yırtık
Harâba yüztuttu canevim artık
Onarmak derd olur, bozmak derd olur.
Susmakta gidilir Allah'a doğru
Şerden esirgeyen silâha doğru,
Bülbülün ağzını sabaha doğru
Bağlamak derd olur, çözmek derd olur.

Her günümü verdim de bir dilbere
Adımı anmadı yılda bir kere
Yoluna toprak oluştum boşere
Çökmek derd olur, tozmak derd olur.
Ben gönül gemisi, küreğimde aşk
Tekemde, ipimde, direğimde aşk
Öyle bir tesbih ki yüreğimde aşk
Dağıtmak derd olur, dizmek derd olur.

Şimdi ben nerdeyim, sula nerede
Solda Beypazarı, sağda Gerede
Bir güzel sevmişim Çamlıdere'de
Söylemek derd olur, yazmak derd olur.
Mehmet gene kirdi gonca nazlıyı
Beli bileğinden ince nazlıyı
Kimseler sevmemiş bunca nazlıyı
Eğlemek derd olur, üzme derd olur.

Aşık MEHMET

Bir Masal:

Ayşe Ana'nın Deliliği

Yazan: Tark ORHAN

Bir varmış, bir yokmuş. Bir Ayşe Ana varmış.

Bu Ayşe Ana, gelinliğinde hastalanmış, delirmiş... Divriği'de meşhur bir hoca varmış, ona götürmüşler. Hoca bağdaş kurmuş, oturmuş, küçük bir tası varmış, içi su ile dolu küçük bir tas... Hoca okumuş, okumuş...

Tas içindeki su ile beraber büyümüş, büyümüş. Bir derya olmuş. Hoca, Ayşe Anaya sormuş:

— Kızım, bak bakalım ne görüyorsun?

Ayşe Ana tasa bakınca bir deniz görmüş. Denizin altından bir baştan bir başa, bir sürü kedi geçiyormuş. Bir türlü ardı, aramı kesilmiyormuş.. Çin orduları, Hint orduları, ordular kadar kedi geçmiş, geçmiş, geçmiş, geçmiş. Nihayet ardı gelmiş, en arkada iki kedi kalmış, onlar da yerlerinden kımıldamıyormuş. Hoca yine sormuş:

— Kızım, bak bakalım, seni korkutan

nedi hangisiydi?

— İşte, şu emmimğlin kedisi.

— Ötekini de tanıyor musun?

— O da Bahadırğil'in kedisi.

İki kedi orada kalınca, hocanın bir işaretiyle, karşı kıyıdaki kediler, geri dönüp, bu iki kediyi yemişler.

Hoca bu sefer, deryanın üstüne bir zarf tutmuş, okumuş, okumuş, okumuş... Derya küçülmeye başlamış. Küçüldükçe küçülmüş; küçüldükçe küçülmüş. Bir taraftan da deryanın altındaki kediler zarfa giriyorlarmış... Tas, küçülmüş, küçülmüş, küçülmüş... Kediler zarfa girmişler, girmişler, girmişler. Nihayet, tas eski haline dönmüş. Kedilerin de ardı kesilmiş. Hoca zarfı mühürlemiş, yere koymuş, çakmağı çalmış. Zarfı beraber içine deki kediler de yanmışlar.

Hoca:

— Kızım, sen okumana devam et. Ben aptestimi tazeliyeyim, gelip yine okuyacağım, demiş; kollarını sıvamış, ibriği almış, dışarı çıkmış.

Meğer, kimsenin haberi olmadan zarfın içindeki yanan kedilerden biri hocanın şalvarına sığmış, şalvar da tutuşmuş.

Bunu gören hocanın karısı bağırmuş:

— Bizze elin beş lirası, on lirası lazım geldi. Günün birinde de sen yanacaksın, çocuk çocuğu da evden ocaktan edeceksin. İşte, bak, yepyeni şalvarı yaktın. Sanki sana kuzu mu verecekler?.. Al şu yirmi lirayı da şalvarını yenile mi diyecekler?.. Yeter gayrı, bu işten vazgeç. diye, hocaya demediğini koymamış.

Bunun üzerine Ayşe Ananın kaynanası:

— Aman hoca efendi. Kızı iyi oku da, bir kuzu ile yirmi lira verelim. Hoca efendi, kurban olam. Sen bilirsin...

Hocanın da, karısının da uğraştığı buymuş, zaten.

— Peki, bir kuzu ile yirmi lira verirse, nice, daha çok okurum.

Gelmış, biraz daha okumuş, Ayşe Ana ile kaynanası ve Ayşe Ananın kayını kuzuyu ve yirmi lirayı verip köye dönmüşler. Ayşe Ana da iyi olmuş.

(Savrun köyü)

BİZDEDİR

Brenler bezminde ikrar eyledik.
Ehl-i ısk'ın ser makamı bizdedir.
Her fasılda binbir karar eyledik
Kâinatın dost kelâmı bizdedir.

Meydânı âlemda neler görmüştük,
Nice şerri, nice hayre yormuşuz,
Gönülümüzde Hak dîvânı kurmuşuz
Dosta giden dost selâmı bizdedir.

İşk ile, gevik ile meydana geldik,
Âlem-i mânada imâna geldik,
Kâinatı bir dem seyrâna geldik
«İŞK» sohbetinin devâmı bizdedir.

Başka âlem, başta mâna bilmeyiz,
Vahdet deryasında hicran bilmeyiz,
İşk deminden başka erkânı bilmeyiz
Dil dergâhının encâmı bizdedir.

«Derûnî» âşıkım haller içinde,
Gönülden gezerim, diller içinde
Secdegâhım «Bir» dir yollar içinde
Hüda hilmetinin ilhamı bizdedir.

Âşık DERÜNİ

T. C. Ziraat Bankası

VADELİ, VADESİZ TASARRUF HESAPLARI 1956 YILI İKRAMİYE
PLANI TUTARI ŞİMDİLİK

1.750.000 Liradır

Bu Zengin Plânda

(GAYİMENKULLER, DOLGUN PARA İKRAMİYELERİ, EŞYA, TRAKTÖRLER, ZİRAAT ALET, ERİ BULUNMAKTADIR.

Senelik abonelik
300, altı aylık
abonelik 150
kuruştur.

Yurd dışı senelik
abonelik 2 dolarıdır.

Adres: Yeşilötek, Sultanmekteli, Etiler, No. 37, İstanbul

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Adres değiştirmeler
hiçbir şart ve ücretle
ücretsizdir.
Eski adresinizi yazarak
talep vaktinde
inde edilir.
Dergi ve kitaplar
BİLGİSEL MATEMATİK

Türk Folklor «Halkbilgisi» Dergisinin neşriyat organıdır.

1956 YILINDA

15

Ev ve Apartman Dairesi

- İkramiye ve kredisi -

Ayrıca zengin para ikramiyeleri

AKBANK

(Tasarrüf teşekeriminde)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

I., II. ve III. CİLTLERİMİZ

Dergimizin I. ve II. Ciltleri daha önce zarif bir şekilde panduzot kapaklarla ciltlenip satışa arz edilmişti.

III. Cilt ve cilt kapaklarımız da zarif ve sağlam bir şekilde hazırlanarak satışa çıkarılmıştır.

HER CİLDİN BEDELİ 750, CİLT KAPAKLARI İSE 200 kuruştur.

40

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Mart 1956

İÇİNDEKİLER:

Folklor El Kitabı	Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN
Konyalı Şair Mustafa Şerif	Caht ÖZTELLİ
Karagözü'nün Aşık Kereem	Mehmet Halit BAYRI
Elmalı Köyünde Düğün	Hüsnü YILDIZ
Atasözlerimizde Mücadele	Mahmut R. GAZİMHAN
Beyazıt'tan Güneşli Türkesi	Osman BOLULU
Ay Hakkında İnanmalar: Bursa'da	Faika İSAMETTİN
Aşk Pervanı ile Gülşah'ın Karşılaşması (Son)	Mehmet GÖKALP
Dürrüdivan'ın Halk Şairi Hilmi (Hakk)	Çağrıyan Müzaffer ALBAYRAK
Halk Şiiri XVIII. Yüzyıla	Hüsnü HİNÇER
Konya'da Adlarla İlgili İnanmalar	M. Zeki DAI/BOY
İlçe Gelen Kıtaları	

Sayı: 80

Kuruş: 25

MİLLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: HÜSNÜ HİNÇER

41

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU: AĞUSTOS 1940
AYDA BİR DEFA İSTANBULDA ÇIKAR. HALKBİLİMİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ: İHSAN İNÖCER

No. 80

MART 1956

YIL: 7 — CİLT: 1

Folklor El Kitabı

Yazan: Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN

Memleketimizde en verimli ve orijinal tetkik sahalarından biri folklor'dur. Çünkü Türkiye bugünkü durumuyla, köylüsü şehirli sine nispetle çok fazla olan memleketlerden olduğu gibi az da olsa bir miktar göçebesi vardır. Bu hususiyet halk âdetleri ve edebiyatına ait henüz el değmemiş zengin malzemenin işlenmesi için en iyi şartları teşkil etmektedir. Nitekim, şöyle böyle 25 yıldanberi bu sahada devlet yardımıyla veya ferdi birçok gayretler sarfedilmiştir. Fakat bu gayretlerin mühim bir kısmı ya metodsuz malzeme toplamasından yahut edebiyatçının acele sanat terkibinden ibaret kalmıştır. Metodlu toplanan malzeme ilim bakımından bir işe yaramadığı gibi, bazen de tophyanın peşin hükümlerle hareket etmesi yüzünden büsbütün zihni karıştırmaktadır. Şairler ve hikâyecilerin acele terkiplerine mevzu olan malzeme de aşağı yukarı aynı mahiyettedir. Objektif ve ilmi çalışma yoluna girenler bu malzemeden faydalanmak istedikleri zaman birçok müşkülle karşılaşacaklar, hattâ hükmülerinde şaşırmanın için bunları yokmuş farzederek baştan işe girmeye mecbur olacaklardır.

Bu müşkülden kurtulmak için folklor araştırmalarına rehber olacak el kitaplarına, ayrıca başka memleketlerde yapılmış bu tarzda analitik tetkiklerin terolmesine, milletler ve ırkların folklorlarının mukayeseli tetkiklerine ait bazı eserlere sahip bulunmalıyız. Bu

tarzda kâfi rehber ve metod kitabına sahip olduğumuz zaman, kendi bölgeleri dışına çıkarmadan malzeme tophyanların çalışmasına da istikamet verilmiş ve bunlar faydalı bir hale getirilmiş olur. Yeter ki bu mahalli araştırmacılar gelişmiş güzel malzeme toplamaktan, yahut indil tefsir ve terkiplere kalkmaktan vazgeçerek çalışmalarında daima bu tarzda nesriyata dayansınlar.

Bilâli Aziz Yankıoğlu bu sahada çok faydalı bir eser neşrettiği eser P. Saintyves'in «Folklor el kitabı»nın tercümesidir. Daha evvel «Trabzon ve çevresinde toplanmış folklor malzemesi» ile bu sahada bir adım atmış olan Bilâli Aziz İkinci kitabla bütün çalışmaları için yol gösterme imkânını verdi. Kitabın arkasında «Türkiyede folklor araştırmaları», «Macar masalları ve menkıbeleri» adlı eserlerinin neşredilmek üzere olduğu haber veriliyor. Bu suretle müellif bir taraftan memleketimizde metodlu folklor çalışmasına girişmiş ve vâdederken, bir taraftan da araştırmacılar için en lüzumlu olan mukayeseli tetkik için zemin hazırlanmış oluyor.

Saintyves'in eseri 1935'te neşredilmiştir. Fransızca ondan evvel Van Gennep'in dirker, âdetler ve efsanelere ait kitabı (1911), Sébillot'un «Folklor ve Umumi Faydası» adlı eseri (1913), R. Corson'un Folklor'u (1922) vardı. Türkçeye tercüme edilen bu kitaptan sonra Yargnac «Folklor Tarihi» (1938) dedi eser neşrettiği gibi Van Gennep usuna zammıdadır.